

*Данило Николић*

## НАШИ ПОГРЕБНИ ОБИЧАЈИ

*Позоришни комад*

МИЛОШ БОРОТИЋ ће сваком гледаоцу бити познат. Зато што у свакој средини се нађе такав човек бујне косе, сјајног чела, елегантан и витак. И што дуго држи изглед човека који се приближио педесетој години.

ТЕТКА МАРА је, такође, као нека нужна појава у свим већим зградама и насебинама, то је обично проседа жена од 60 година, која свакоме хоће да помогне, да каже лепу реч, и да се мало појада на своју судбину.

МАЈКА је глува старица, сува као корен, и већ толико изван света да је престао сваки њен интерес за оно што се око ње догађа. Она тога и није свесна.

РОЂАК, неминовни учесник свих погребних обреда, такође је честа појава у нашој средини. У овом случају то је висок, мршав човек у грађанском оделу са новом црногорском капом.

БАЛАБУШИЋ, ма где био, мора скренути пажњу сваком, јер је гласан, размахан и пркосан.

ВАСОВИЋ ни цигарету у муштиклу не ставља, док добро не размисли. Променио се у свему. Био је витак и наочит, сад је преозбиљан и подебео. Важан у сопственим очима, уз помоћ високог положаја, то је наметнуо и другима.

НИКО НИКИЋ је у свему оно што му име и презиме каже. Уз то, и омален.

БОЖИДАР ПРУТ делује солидно, обично, али се види да је преморен, безвољан, и колебљив.

ДИНКА је некако жућкаста, као ласица, и тако исто хитра, витка, спретна и опасна. настоји да има мање од својих 45 година.

КИРАНОВИЋ, председник кућног савета, грдосија у новом радничком комбинеzonу, који му је тесан.

ПЛАВА ЖЕНА у тамном костиму је још лепа, али вене. Мио лик, закопчан, сетан.

ИСЛЕДНИК уопште не одговара нашој представи о човеку тог занимања. Делује готово стидљиво, и као да је негде другде. Има, дакле, пријатну спољашњост, ону коју има већина младих службеника на почетку каријере. Глатко избријан, стално загледа своје неговане руке и нокте.

Лекар, Поштар, Друг из предузећа, Прва жена из зграде, Друга жена из зграде, први и други болничар, Глас телефонисткиње, Глас Вјанића.

## СТАН МИЛОША БОРОТИЋА

Није раскошан онако и онолико како су замишљали они који су имали у виду само његов положај. Они који су знали нешто више о њему и његовом животу сматрали су да је све у складу са његовом природом и уверењима. Стан јесте простран, нарочито за брачни пар без деце, јер има комотно предсобље и којег се иде у кухињу, право, па десно у пространу дневну собу у којој је трпезаријски сто са столицама и једна фотеља у углу за одмор. Сасвим десно је нека врста радне собе, мали кабинет, у који се ступа преко дрвеног степеника; мало је, дакле, подигнут. Преграда, тзв. хармоника, сасвим је склопљена удесно. Испод ње, затворена, велика врата нагавештавају простор спаваће собе и просторија за личну хигијену.

У радној соби је писаћи сто, полица са књигама, три мање фотеље око минијатурног стола у облику сликарске палете.

Два телефонска апарата су на истој линији. У предсобљу и у радном кабинету. Тамо је и један мали пројектор на танким ногарима и платно на зиду, лево.

Дневна, велика соба са трпезаријским столом има широк прозор кроз који се види део неба и крст на неком удаљеном торњу. На зиду је и портрет МИЛОША БОРОТИЋА, даровит, аматерски рад.

ПРЕДСТАВА почиње већ самим смиривањем гледалаца због подицања тешког застора и пуцња у дубини позорнице.

Иако је подигнут сасвим, још се ништа јасно не види. Само се зачуо пад, неко стропоштавање, као да је пало неко тешко тело и притом оборило неки предмет од стакла, судећи по звуку при распрскавању. Тад се други, лакши застор почео уклањати, и могле су се назрети неке силуете, видети нека ужурбаност, чути кораца, па и понека неразговорна реч, глас.

Тад се помакао и најлакши, трећи застор, и као да је свануло. Више није било сумње: два болничара су изнела беживотно тело, лекар је паковао свој прибор, потписао неки папир и предао га ИСЛЕДНИКУ.

Лекар је изашао за болничарима, ТЕТКА МАРА је ушла у кухињу. Зачуо се шум воде. Изашла је са лавором, носећи воду и крпу за брисање. Прегегала се преко дневне собе, попела у кабинет и почела да брише крв са писаћег стола и са пода, скупљајући срчу.

Затим се вратила у кухињу, просула воду. Кад је поново дошла у дневну собу, ИСЛЕДНИК је застао пред портретом Милоша Боротића. Најзад, она проговори:

ТЕТКА МАРА: Ја живим како природа заповеда, мој господине. По њеном реду иде све. Раст, цвет, плод. Рано легнем, па рано и устанем. Имала бих бољи сан, кад ме не би мучила жуч. Зато се и дижем ноћу, да сркнем гутљај воде.

ИСЛЕДНИК: Тако сте и чули?

ТЕТКА МАРА: Тако. Као да се нешто сурвало.

ИСЛЕДНИК: Ви имате кључ од стана?

ТЕТКА МАРА: Имам. Али, врата су била откључана.

ИСЛЕДНИК: Откључана или отворена?

ТЕТКА МАРА: Откључана, али затворена. Он се на *шо* спремао, мој сине. Био је при чистој свести. Ја му се и не чудим.

ИСЛЕДНИК: Зашто?!

ТЕТКА МАРА: Ех!

ИСЛЕДНИК: И опет сте, кажете, легли?

ТЕТКА МАРА: Опет. Али нисам могла да заспим.

ИСЛЕДНИК: Због жучи?

ТЕТКА МАРА: Не, не. Милош је у последње време много ходао ноћу. А код нас, доле, све се чује. У овим новим кућама је све танко, зидови су као шупљи. Ноћас, пак, после *оног* — ништа. Тајац. То је мени одмах било сумњиво. Огрнула сам се, попела полако и ослушнула. Ништа.

ИСЛЕДНИК: Јесте ли чули неке кораке, журбу, лифт?

ТЕТКА МАРА: Јој, господине иследниче, то што ви мислите, то не може бити. Милош није имао непријатеља. Супротно!

ИСЛЕДНИК: Има свакојаких случајева, госпођо... Маро. Мара, јел' тако беше?

ТЕТКА МАРА: Јесте, сви ме тако зову. И сви мисле да је моје право име Марија или Марица. А то Мара, то је од Тамара. Ја сам бивша госпођа, млади друже. Мој покојни био је официр *оне* војске. Сасвим против данашњих... Умро је, на његову срећу, тамо далеко, у заробљеништву. Али, ја се не мешам, иако мој зет... Извините, али не могу него како јесте. Односно, тај покераш, цеди кроз зубе, пошто се трипут осврне, вели: „Тај твој Милош је опасан комунист, пази шта трабуњаш пред њим!“ А ја немам шта да пазим, ја своје знам: гајим унучиће, мени су све титуле равне...

*Иследник се појавио у радну собу. Укључи пројектор — и одгледа неколико сцена: млада смеђа жена у мору, маше ономе ко је снима. Онда Милош у мору, иакође маше према камери. Динка и Милош у кућањим костимима на плажи, загрњени, насмејани. Милош носи Динку на рукама по њеску — она га грли.*

*Искључи пројектор. Сиђе у шрифезарију.*

*Нагло уђе Динка.*

ДИНКА: Тетка Маро, је ли могуће?!

ТЕТКА МАРА: Све како сам вам јавила.

ИСЛЕДНИК: Извините, ко је... госпођа?

ТЕТКА МАРА: Госпођа Динка, Милошева... супруга.

ИСЛЕДНИК: Примите моје саучешће.

ДИНКА: Захваљујем.

ИСЛЕДНИК: Ја сам овде по службеној дужности...

ДИНКА: Разумем.

*Динка, очигледно смењена, крстари по сћану, као да утврђује је ли све на свом месту. Иследник седне на сћо, нешто записује. Динка у предсобљу. Телефонира. Говори тихо, али се све чује у дворани, преко звучника, ња и глас из слушалице, с другог краја телефонске везе.*

ГЛАС ТЕЛЕФОНИСТКИЊЕ: Добили сте Дирекцију за неметале. Изволите?

ДИНКА: Дајте ми друга Вјанића.

ГЛАС ТЕЛЕФОНИСТКИЊЕ: Говори на другом телефону. Хоћете ли сачекаги, или...

ДИНКА: Сачекаћу.

ТЕТКА МАРА: А ја се смела, заборавила да скувам кафу.  
*Оде у кухињу. Очигледно је да иследник њраићи Динкино телефонирање, мада бележи нешто.*

ДИНКА: Хало? Крешо?

ГЛАС ВЈАНИЋА: Да, ја сам. Изволи...

ДИНКА: Замисли, Милош се убио!

ГЛАС ВЈАНИЋА: Па?

ДИНКА: Ноћас. Овде.

ГЛАС ВЈАНИЋА: Значи, нашао је излаз из глупости.

ДИНКА: Али... Разумеш ли зашто те обавештавам?

ГЛАС ВЈАНИЋА: Наравно.

ДИНКА: Па, ипак... Очекујем твоје разумевање за мој тренутни положај...

ГЛАС ВЈАНИЋА: Наравно. Мада, то са мном нека никакве везе...

ДИНКА: Дај боже да је тако...

ГЛАС ВЈАНИЋА: Разговараћемо, уосталом...

*Динка сјустити слушалицу. Сјоји мало крај сјочића са телефоном, замисљена. Тетка Мара доноси кафу. Сви су за њриезаријским сјолом. Иследник, очигледно са намером, још нешто бележи у ноћес. Најзад узме шољицу са кафом, њринесе, ња заишћа.*

ИСЛЕДНИК: Извинте, како сте сазнали за случај?

ДИНКА (*Палећи цигарету*): Па... само што сам ушла у канцеларију — телефон. Тетка Мара. Каже шта се догодило.

ИСЛЕДНИК: Јесте ли нешто приметили ових дана, или уопште?

ДИНКА: Не. У ствари, ја сам већ неколико дана одсутна. Право са аеродрома сам отишла на посао. Била сам на службеном путу.

ИСЛЕДНИК: А, да...

*Динка усјане. Оде у сјаваћу собу.*

ДИНКА: Морам да се пресвучем.

*Иследник усјане, њриближи се њорѡрећу.*

ИСЛЕДНИК: Ко је тај друг Вјанић?

ТЕТКА МАРА: Нека виша титула, неки начелник, тамо где госпођа Динка ради.

ИСЛЕДНИК: Ах, да... (*Загледа нокѡе, враићи се, исѡије осѡаишак кафе*). Па, довиђења.

ТЕТКА МАРА: Збогом, сине.

ИСЛЕДНИК: Поздравите госпођу Динку.

ТЕТКА МАРА: Хоћу, хоћу...

*Покуѡи шољице, исѡраићи га, уђе у кухињу. Куцање на враићима. Тетка Мара на враићима кухиње.*

ТЕТКА МАРА: Слободно!

*Улази сѡоро Председник Кућног савета.*

ПРЕДСЕДНИК: Ја у име кућног савета.

ТЕТКА МАРА: Само изволи, Теодосије.

*Неодлучно иде ка сјолу. Из сјаваће собе излази Динка.*

ПРЕДСЕДНИК: Примите моје саучешће.

ДИНКА: Хвала. Изволите, седите.

ПРЕДСЕДНИК: Како се шо, молићу, догодило?!

*Динка и тешка Мара слежу раменима.*

*Председник се некако смести.*

ДИНКА: Треба јавити рођацима и пријатељима...

ТЕТКА МАРА: Јавила сам Божу и Никићу.

ДИНКА: А лудоме Јагошу?

ТЕТКА МАРА: И њему. Отишао је да доведе стару.

*Динка оде у кухињу. Мара седне преко њуша Председника Кућног саветца.*

ПРЕДСЕДНИК: И, кад? Како?

ТЕТКА МАРА: Јутрос. У свитање.

ПРЕДСЕДНИК: Овде? Чиме?

ТЕТКА МАРА: Пиштољем.

ПРЕДСЕДНИК: То нисам очекивао. Али... с обзиром... (*Главом и очима у њравцу кухиње*).

*Динка доноси флашу са ракијом и чаше. Сиди Председнику. Себи и Мари мало.*

ПРЕДСЕДНИК: За покој душе!

ТЕТКА МАРА: Амин!

*Исијају. Динка поново врши њреглед сјана. Понешто намешта, њојравља, брише. Поново оде у сјаваћу собу. Према радном кабинету није ниједном њогледала.*

ТЕТКА МАРА: Мој лепо Милош... Он сваке године, а ово је било трећи пут, госпоп Теодосије, сваког тридесетпрвог децембра, увече, он покуца на наша врата. Није имао обичај да звони. Не, него онако по старински, истури зглоб кажипрста, па — куц, куц! Отворим, а он: „Нека вам буде срећна Нова година, тетка Маро! Ово је за ваше унучиће!” И цео нарамак дарова мени у наручје!

ПРЕДСЕДНИК: Човек! И широке руке. Не, неки стискавац, ја кажем: „Друже Боротићу, у свако доба, само зовите, има све кварове да вам отклоним, нисам ја неки приучен мајстор.” За покој душе!

ТЕТКА МАРА: Амин!... Ја сам говорила и госпођи Динки, раније: „Да имате деце, она би увек могла код мене, кад би вам се некуд ишло.” Јер, они су много ишли у друштва, на те пријеме и свечаности. А ја, шта ћу? Гајим унучиће... Боже благи, ко би нешто овако и помислио. Имао је окретну жену, чопор пријатеља. Овде је увек било као на перону...

*Одједном, из дворишта, јака музика. Бубањ, електричне гитаре. Увезбаване. Председник Кућног савета устане, отвори њрозор, нагне се.*

ПРЕДСЕДНИК: Ало! Алоооо! Молим вас, дајте, реците тим тамо, да прекину. Овде је жалостан дан! Шта?!... Кажите: Кирановић, Председник кућног савета. Знају они мене. Ја сам им одобрио. Али, данас нема проблеме, кажите. Овде је човек мртав...

*Сачека да музика њрестане. Зајвори њрозор.*

ТЕТКА МАРА: Овде ће бити много жалости данас...

*Јагош, из ходника.*

ЈАГОШ: Леле нама, данас, Милошее!

*Улази Јагош. Води, као да је носи, вуче, мајку. Предаје је тешка Мари и хита према Милошевом њорјрећу.*

ЈАГОШ: Леле нама, Милошее!

ДИНКА: Седи, Јагоше, седи!

ЈАГОШ: О, Мишоњааа! Ооо, братее!

ДИНКА: Немој! Не подносим то! Седи!

ЈАГОШ: И нећу (*Седне.*) Не, богами! Изгубисмо брата по крви, најмилијег, и друга по оружју, најхрабријег, али нећу... Не, нека му је (*Насће, исџије*) лака црна земља. Нека му је све просто. (*Поново насће, исџије*). Еее, он је свакоме имао понешто да опрости, али њему не шћеше опростити! (*Исџије до краја*). Нека је наздравље остатку!

*Мара је сместила сџарицу, која као да дрема, ња са Динком о нечему се договарајући Председник Кућног савета начини њокрећ да усџане и оде, али га Јагош задржи.*

ЈАГОШ: Аух, наше погибије! Изгубисмо предоброга Мићка!

ПРЕДСЕДНИК: Он је и нама из кућног савета много помагао. За неки материјал и тако, у том правцу...

ЈАГОШ: Само не знам што мени не шће, за онога мојега момка... (*Сиџа, оџије, сџресе се*). А мога' га је запослит' како ни брат брацки...

*Нагло уђе, улеџи Балабушић. Јагош њоскочи. И Динка се њојави.*

БАЛАБУШИЋ: Ја сам овог трена из Пећи! Што би?

ЈАГОШ: Невоља, највиша!

ДИНКА: Ово је, мајко, Огњен. Балабушић.

МАЈКА: А шта ћемо, божја воља.

ЈАГОШ: Што ово би, Огњене, брате рођени?! Шта нас ово скопа да нас?

БАЛАБУШИЋ: Зло, Јагоше.

*Седне. Помешен је. Сви за сџолом и око сџола.*

*Укочени, сем сџарице која је одсуџна.*

ЈАГОШ: Леле нама, Милошеее!

ДИНКА: Јагоше!

ЈАГОШ: Добро, нећу, нећу. И не треба... Да лелечем и ојкам годину дана, било би мало. За онаквијем човјеком. Не, нећу, а знам како ми је. (*Исџија. Враџио се на своје месџо за сџолом*).

БАЛАБУШИЋ: Ја сам сад из Метохије. Остадох дуже но што сам мислио. Али, моја Динка, пријатеља превише. Дај код овог, хајд' код оног. И некако чудно, као да се више нећемо састављати. Те у Дечане, те у Руговску Клисуру, те у лов изнад водопада, до самог Рожаја. Јагње код Богдана, јаре у тепсији код Блажа. Сваки ојачао, закућио се, али зебе. Не пише нам се добро...

ДИНКА: Ко ти је јавио?

БАЛАБУШИЋ: Нико Никић. Веруј ми, чим сам му чуо глас, чим је прву реч изустео, знао сам да се нешто тешко сручило на све нас. Глас му из помрчине. Каже — тако и тако. Грца. како и не би. Био је, ништа мање од мене, једно срце и једна душа са Милошем. Годинама нераздвојни... Ех, изгубисмо нашега витеза... Последњег и великог, јер долазе невитешка времена. Она су заправо већ дошла...

*Тетџа Мара му њриђе, сџави му руку на раме.*

ТЕТКА МАРА: Камо среће да сте били овде. Не бисмо се на овакав начин окупљали.

БАЛАБУШИЋ: Како то би?

ЈАГОШ: Некако изненада.

ДИНКА: Не знам, сметена сам.

ТЕТКА МАРА: Он се на то припремао, много је ходао ноћу. Одавде до тамо. Мучи ме жуч, не спавам, на пратим, чује се...

БАЛАБУШИЋ: Лако смо га испустили.

ТЕТКА МАРА: Идем и ја да се преобучем.

*Без речи, са њом одлази и Председник Кућног савета. Динка у кухињи. Јагош је већ накресан, мајка дрема. Балабушић се пење у радњу собу. Њрегледа. Ошвара фијоке на столу. Мало њређура. Узима неко њисмо и сѡавља га у унуђрашњи џей, осврнувши се да ли га је неко видео. Динка из кухиње.*

ДИНКА: Требало би, Огњене, јавити неким у Пећи.

БАЛАБУШИЋ: Сад ћу ја то. Телеграмом... (*Из ѡредсобља ѡелефонира*). Ало? 96? Пријем телеграма?

Овако: „Удружењу бораца Народно-ослободилачког рата — Пећ...” Јесте ли записали?

ГЛАС ТЕЛЕФОНИСТКИЊЕ: Само ви диктирајте!

БАЛАБУШИЋ: „Јутрос, у 52-ој години живота, изненада је премиуо наш ратни командант, Милош Боротић. Сахрана истакнутог руководиоца у обнови попаљене Метохије обавиће се прекосутра у Алеји великана на Новом гробљу у Београду.”

ГЛАС ТЕЛЕФОНИСТКИЊЕ: Ко се потписује?

БАЛАБУШИЋ: Па, ставите: „У име његових ратних другова, Огњен Балабушић.”

*Дође Динка из кухиње. Јагош, ѡјан, из дремежа се ѡрене, гледа изненађено.*

ЈАГОШ: Откуд ви овде?!

ДИНКА: Ћути, богати! И немој више!

*Љушћито однесе флашу са ѡћем. Мајка ѡогледа, ѡоново уђоне у одсуђносћ, склађајући очи. Јагош ѡолегне ѡо столу. Огњен ѡриђе. Говори Динки у кухињи.*

БАЛАБУШИЋ: Звао сам ја Милоша пред моје кретање на пут. И, нажалост, видео да је утучен. Мада, разговарао је мирно, трудио се да буде шаљиво. Ја се правдам за моја честа одсуства, а он вели „Чим се човек дочепа слободе, изгуби меру.” Па тако и јесте. Зато сам му и рекао: „Доста сам био на кантару, стално мерен и одмеравањ.”

ДИНКА: Молим те, преузми, ако можеш, све око сахране, што треба. Ти наше погребне обичаје знаш.

БАЛАБУШИЋ: Хоћу, не брини.

ДИНКА: Како ћемо за послужење.

БАЛАБУШИЋ: Само ти дочекуј људе, обукла си се како треба.

ДИНКА: Требало би обавестити Градски комитет Партије, па можда и Савез бораца, овде.

БАЛАБУШИЋ: И команду града. Због лафета и почасне чете.

ДИНКА: А за новине, како ћемо?

БАЛАБУШИЋ: То ће, вероватно, средити неко из комитета...

*Звонце на врашима. Улазе, један за другим, и некако један изнад другог, Нико Никић, Божидар Прућ и Вељко Васовић. Динка их сачека, ѡрима изјаве саучешћа. Јагош ѡодигне главу; угледа их.*

ЈАГОШ: Леле нама, Милошеее!

ВАСОВИЋ: Познајеш ли ме, мајко?

ДИНКА: Ово су Милошеви другови. Ово је Вељко. Васовић.

МАЈКА: Ето, божја воља.

ПРУТ: Сећаш ли се мене, Јелисавета? Ја сам Божо Милушин.

МАЈКА: Фала ти, брате.

ДИНКА: Не чује, и не схвата. Мајко, ово је Нико Никић, новинар.

МАЈКА: Знам, знам. Долазио је. Петров син, јел'?

НИКИЋ: Јесам. Прими моје саучешће, Савета.

МАЈКА: Од бога ти хвала.

*Сви сјоје. Мајка седи. Јагош се као њрибира. Балабушић њокаже њрема радној соби. Пређу у њај део сѡана. Поседају близу њисаћег сѡола. Балабушић донесе сѡолицу за себе. Улазе две жене из зграде. Ђуѡке се рукују са Динком. Пољубе мајку у руку. Јагош, као да се чуди, гледа око себе. Динка донесе ѡиће на ѡслужавнику и осѡави да се сами ѡслуже. Балабушић размешѡа чаше и сѡа. Васовић сѡави длан на чашу.*

БАЛАБУШИЋ: Ради обичаја.

ВАСОВИЋ: Аха.

*Сви узму чаше, мало ѡросѡу ѡ ѡоду, ѡромрмљају за ѡкој душе, исѡију.*

БАЛАБУШИЋ: Вратио си се, значи?

ВАСОВИЋ: Прекјуче.

БАЛАБУШИЋ: За стално?

ВАСОВИЋ: То не зависи од мене. Како другови *горе* нађу за сходно.

*Уђе ѡеѡика Мара, ѡреобучена за жалосѡ, изненади се. Кад их угледа, начини ѡокреѡ као да ће ѡљеснуѡи рукама, ѡа крене, дошеѡеља до радног кабинетѡа, ѡоздравља се.*

ТЕТКА МАРА: Где сте, забога, толико?

НИКИЋ: По белом свету, као сви великаши.

ВАСОВИЋ: Не слушајте ви њега, госпођо....

ТЕТКА МАРА: Мара...

ВАСОВИЋ: Знам, знам. Тетка Мара, тако беше? Е, какав сам ја великаш? Чиновник обични, слуга државе. Али, ето, неко мора да служи и ваѡи. А ви, како? Кога имате?

ТЕТКА МАРА: Ђерку. И двоје унучади. Здрави и немирни. Не можеш их зауставити, увек трка по стану. Но, ви, тамо, по свету, Балабушић по своме старом крају, куд који, а наш лепи Милош сам. Сви се удаљили.

ПРУТ: Живот нам је страшан, тетка Маро. Свега имамо, само правог живота немамо. Време кад нико нема времена. Трка са препонама, то је наше живљење, а циљ прескочен.

ВАСОВИЋ: Како ти то? Божидаре, циљ се зна. Огроман, и достижан.

ПРУТ: Не спорим, на општем плану, али...

ТЕТКА МАРА: Мени је Милош био као син, ви знате... (*Сѡави руку на раме Васовићу*).

ВАСОВИЋ: Чуо сам.

ТЕТКА МАРА: Дођем, а он одмах: „Седите, сад ћу ја нама двома скувати кафу.” Мени то необично — двома! Али ми мило.

ПРУТ: Са њим се могло људски попричати.

ТЕТКА МАРА: Он није подигао нос, као неки, кад се унапреде. Не, стоји, тако, изнад шпорета, па о свему, а највише о госпођи Динки. Откад је отишла... на тај одмор и лечење, он усамљен. Не иде нигде, нико не долази. Мало, мало, па се окрене према телефону. Навикао, а нико не зове. Некако се све пресекао, одједном. А овде је било ка на перону. Једни улазе, други излазе. Те делегације из Метохије, те ратни другови, те руководи-



оци из његове дирекције. А телефон, са своје стране, само зврји. Није се могло дисати од гостију.

БАЛАБУШИЋ: Он је уживао у томе. Сам отвара, лично. Шири руке, прихвата капуте.

ТЕТКА МАРА: Каже се: за нас двоје. А он: двома. И увек као да се снебива предамном.

ПРУТ: Уопште, у његовој природи је била нека фина људска скромност, нека притајена смерност...

БАЛАБУШИЋ: А ум снажан, и срце велико...

ДИНКА: Требало би саставити читуљу за новине.

ВАСОВИЋ: Да ли је то уопште потребно?

ДИНКА: Зашто, друже Вељко?

ВАСОВИЋ: Огласе ће дати Савез бораца, пре свега, па Социјалистички савез, Привредна комора, колектив „Слободе”, а биће, вероватно штампан и текст из Градског комитета Партије.

ДИНКА: Али, ипак, у име породице...

ПРУТ: Свакако. Сем тога, треба да видимо ко ће одржати једно по-смртно слово испред капеле, ко, опет, опроштајни говор над раком у Алеји великана.

НИКИЋ: Не знам да ли је умесно ово што ћу рећи, али... ту си ти, друже Вељо...

ВАСОВИЋ: Не бих ја... Има позванијих другова.

БАЛАБУШИЋ: Одлучите какогод хоћете, али мора бити крупна личност тај што ће у име свих нас казати истину о Милошу, дати последњи поздрав.

ПРУТ: Можда би Крковић био погодан?

БАЛАБУШИЋ: Најпогоднији!

ПРУТ: Сјајан је то човек, духовит.

БАЛАБУШИЋ: Глумац! Причао нам је неки виц из Пољске. Тројица у затвору. Седе и ћуте. Па ће један: „Због чега сте ви овде, пане? Онај из угла се још више згрчи, каже: „Био сам *iprošiv* Гомулке, председника партије. А ви?” „А ја сам био *за* Гомулку.” Окрену се оном у трећем углу, питају: „А ви, зашто су вас?” „Ја сам Гомулка”, вели онај.

ПРУТ: Ти, Вељко, видим, не волиш политичке вицеце?

ВАСОВИЋ: Не нарочито. Ја их, право речено, не причам ни самом себи.

НИКИЋ: Није, као што знате, Крковић за овакве случајеве погодан. Он је за свечаности, увесељавања. Немојте, не. Никако.

БАЛАБУШИЋ: Умало да заборавим — а Раде Овук? Он уме да пише.

ПРУТ: Ја сам био одушевљен његовим фељтонима у „Недељним новостима”. Чак сам, могу рећи, осећао изванредан понос кад сам читао „Ноћни пробој”, „Пролетери на мосту” и, како беше оно... Да, „Незадрживи јуриши”. Тако је и Јаблан казао: „Добро пише наш друг.”

БАЛАБУШИЋ: Шта мислите, а? Овук?

НИКИЋ: Нешто се упетљао, зато га нема. Нешто о улози Партије, у некој полемици. Пустимо човека на миру. Уосталом, што да се врпољим у постељи, да немам сна...

ПРУТ: Чуј, Никићу! Уз твоју помоћ, Јаблан би могао да наступи, да каже праву реч о Милошу.

НИКИЋ: Јаблан? Крупна, неоспорно, личност. Један од оних за које бих учинио све. Он је, кажу, на белом коњу ишао испред строја бригаде, у јурише. Ја га безрезервно подржавам. Не по некој другој линији, него чисто људски. Јаблан је хуманист до сржи, величина, али...

ВАСОВИЋ: Шта?

НИКИЋ: Одавно га нема у новинама. Нити на неким значајним заседањима форума. Можда је нека процедура већ почела, али није обелодањено. Уз то, и један мој лични утисак. Ту, пре шест, седам дана, видим како телефонира из уличне говорнице. Таква личност, а служи се уличном говорницом, а?

БАЛАБУШИЋ: Можда је то по некој, да кажем, женској линији.

НИКИЋ: Сумњам. Уосталом, кад сте видели човека са таквом функцијом да клеца поред жене, дуж излога. Виси јој о руци као птица на ремнику ловца...

ПРУТ: Боже, људи, како нас је све ово смело, потпуно збунило! А имамо при руци нумеру број један!

ВАСОВИЋ: Кажи, Божидаре?

ПРУТ: Катанић!

ВАСОВИЋ: Одлично!

НИКИЋ: Божидаре, не провоцирај.

ПРУТ: Ја?! Што?!

НИКИЋ: Зар ниси читао? Смењен је. Формулација је, додуше, вешто срочена, али се види да је пао.

ВАСОВИЋ: Да, ко једном љосне, више не устаје.

НИКИЋ: Сви имамо то искуство.

ПРУТ: У реду. Онда предлажем адвоката Бојића.

БАЛАБУШИЋ: Миленка?

ПРУТ: Да.

НИКИЋ: То је прихватљиво. Човек заступа само велике фирме... Говори као навијен...

ВАСОВИЋ: Питам, јер кад човек дође у моје године, и кад је већ доживео свакојаке ствари, онда не може а да не помисли: шта, ако се неки ђаво ускоро излеже и код Бојића? Он је, кажете, саветник неких гломазних организација, уплиће се, вероватно, у деликатне, да не кажем сумњиве послове. Па ће бити: са ким је био присан, ко га је предложио да јавно иступа, да држи говоре часном човеку?

БАЛАБУШИЋ: Забога, Вељко?!

ВАСОВИЋ: Не, не кажем да тако мора бити. Ја само разматрам. Ваљда је човеку дозвољено да мисли...

НИКИЋ: Уосталом, он је већ имао проблема због *оних* слика.

БАЛАБУШИЋ: Због слике. Није знао шта се преокренуло за једну ноћ: све! Казао је, кад је ушао у кабинет: „Што сте скинули Стаљина?“

НИКИЋ: Није, казао је: „Ко *ми* је скинуо Стаљина да му оца јебем!“

ПРУТ: Другови, овако нећемо никад стићи до краја. Молим вас, нема лакшег и безболнијег предлога него да друг Вељко иступи, тамо, у Алеји великана.

СВИ ОСТАЛИ: Апсолутно! Тако је!

ВАСОВИЋ: Немојте, немојте...

*Звонце на улазним вратима — глас њошићара: „Телеграм!“ Динка ойћвара, узима шелеграм. Балабушић силази у салон, чека да Динка*

*Њрочиџа њелеграм. Жене из куће устѡјају, да оду. Јагош блене. Тейка Мара ѡпровири из кухиње.*

ПРВА ЖЕНА: Затребаће вам столица, свакако, па ћемо донети.

ДРУГА ЖЕНА: Из месне канцеларије, по налогу Кирановића.

ДИНКА: Па, донесите.

ТЕТКА МАРА: Донесите, донесите. Биће овде пуно света данас.

*Жене излазе. Динка даје дејешу Балабушићу. Балабушић чѡџа. Динка узима сѡарицу ѡд руку, одведе је у сѡаваћу собу. Враџи се. Балабушић, ѡошѡ сачека да се Динка враџи, чѡџа њелеграм.*

БАЛАБУШИЋ: Од доброга Милета Блажева. „Сазнадосмо за болну вијест о смрти нашега вољенога пријатеља и кума Милоша. Нека му је вјечна хвала и слава, а породици утјеха што је имала таквога Чојека. Крећемо првијем возом.”

*Балабушић се враћа у радну собу, сѡавља њелеграм на сѡо, заузме своје месѡо. Динка узме Јагоша за лакаџи; одвуче га у сѡаваћу собу, ѡија-ног.*

*Телефон у ѡредсобљу.*

ДИНКА: Молим?

ГЛАС ВЈАНИЋА: Још си тамо?

ДИНКА: Не разумем, заиста те не разумем. Кад крећеш? Идеш ли у Загреб?

ГЛАС ВЈАНИЋА: Вечерас.

ДИНКА: Поздрави твоје.

ГЛАС ВЈАНИЋА: А-ха. Ја, ево, разумем Здраво.

ДИНКА: Довиђења.

*Сѡусѡи слушалицу, оде у кухињу. У радном кабинету међусобно згледање.*

БАЛАБУШИЋ: У чему је ствар?

НИКИЋ: Па, ето, општи је став да Вељко истуни у име Милошевих ратних другова.

ВАСОВИЋ: Немојте, не знам да ли је баш згодно...

ПРУТ: Сад, кад сам мало боље размислио, мислим да ту част не може понети нико други.

НИКИЋ: Ја сам, за сваки случај, понео неколико узорака...

*Звонце на враџима. Улазе ѡрва и друга жена из зграде. Свака са ѡо једном сѡолицом у рукама. Динка ѡрихвалѡа, ћуѡике захваљује, намешѡа сѡолице ѡоред зида. Неодлучно, јер су знаѡижељне, излазе.*

ДРУГА ЖЕНА: Ако нешто затреба, сем столица, кажите.

ДИНКА: Хвала, засад је све у реду.

ПРВА ЖЕНА: Донећемо ми још, немојте се узнемиравати...

*Одлазе. Динка оѡей у кухињи.*

ВАСОВИЋ: У ком смислу? Какви узорци?

НИКИЋ: Из новина. Говори који су одржани у оваквим околности-ма.

ВАСОВИЋ: А, да. Да погледам.

*Звонце на враџима. Улази Председник Кућног савета. И он доноси једну сѡолицу.*

ПРЕДСЕДНИК: Имајте у виду, молим, да ћу ја казати неколико речи у име кућног савета и станара. (Сѡавља сѡолицу до зида) Прилози су прикупљени за читуљу....

*Изађе. У радном кабинету нервоза.*

БАЛАБУШИЋ: Идем ја да видим шта све треба. Људи ће нагрнути...

ДИНКА: Не треба ништа, Огњене. Има пића, а послужење већ припремамо.

ВАСОВИЋ: Требало би рећи моме шоферу да је слободан, да не чека.

БАЛАБУШИЋ: Ја ћу то. Је ли пред зградом?

ВАСОВИЋ: Е, да, може кроз прозор довикнути.

БАЛАБУШИЋ: Ало, друже! Слободан си, каже друг Вељко.

*Враћи се на своје место.*

*Жене из зграде улазе без звоњења са по једном сиволицом и сивављају их уз друге, до зида.*

ВАСОВИЋ: Људи, морамо имати јасан програм, план рада. Поставља се, пре свега, питање: коме је јављено, шта је отпослато. Зна ли штамапа, радио, комитет, друштвено-политичке организације.

БАЛАБУШИЋ: Ја сам упутио депешу Удружењу бораца у Пећи.

НИКИЋ: Ја сам дао вест за радио.

ВАСОВИЋ: То је важно. Шта си казао?

НИКИЋ: Дао сам уобичајену информацију о томе да је данас, у десетдругој години живота, несрећним случајем преминуо познати друштвено-политички радник из Пећи, Милош Боротић.

БАЛАБУШИЋ: Толико?!

НИКИЋ: Толико.

БАЛАБУШИЋ: Толико о Милошу?! Једна реченица?! Цео живот у једној реченици?!

ВАСОВИЋ: Смири се, Балабушићу. То није званична вест.

НИКИЋ: То је такозвана прва информација. Тако се даје на Радију. И то смо, право речено, урадили на своју руку. Уредник политичког програма и ја. А могуће су последице. Зна се којим каналима иду такве ствари.

*Јагош, накострешен, омамљен, изађе из сиваваће собе, држи се за довратак. Динка излећи из кухиње.*

ДИНКА: Јагоше! Иди, прибери се, Јагоше!

ЈАГОШ: Ја? Не! Ко ће дочекивати браћу? Да лежим при оволикој короти? Ооо, леле мени, Милошесее!

*Балабушић сиђе.*

БАЛАБУШИЋ: Немој, молим те.

ЈАГОШ: И нећу. Леле нам је задовијек, али нећу.

ДИНКА: Хајде, попи још ову, па тамо, да се прибереш.

ЈАГОШ: Добро, сестро драга... *(Исије)*

*Динка гошово узур Јагоша у сиваваћу собу. Балабушић се враћа у радну. Динка у кухињи са шејка Маром. Чује се припремање јосућа и прибора за јело. Повремено улазе у салон, јосиављају.*

ВАСОВИЋ: Дакле, имамо телеграм и прву вест...

БАЛАБУШИЋ: Биће и последња, како слутим.

ВАСОВИЋ: Нисам навикао овако да радим...

ПРУТ: Гори си од Јагоша, Огњене.

НИКИЋ: Још ти је глава врела, Балабушићу.

БАЛАБУШИЋ: Главу су ми одрубили, сад сам само реп.

ВАСОВИЋ: Немојте, имамо послова напретек... Треба организовати што масовнији испраћај...

БАЛАБУШИЋ: *Организоваћин?* Не, и по сто пута — не! Ко хоће, нека дође по заповести свог срца. Кад би било у мојој моћи, забранио бих сваком да дође, ако помисли: не иде ми се, али морам. Човек се не сахрањује на гробљу, него у спомену оних који остају. Нека дођу само они које је, као мене јутрос, пробо јаук за Милошем... Има људи који су украс своје земље. Милош је био то.

ВАСОВИЋ: Не спорим. Али, човек не може да мисли јасно у оваквим ситуацијама. Знамо шта је Милош био за сваког од нас...

ПРУТ: Брат и друг.

БАЛАБУШИЋ: Ја не забрављам да је Милош мене, рађеног, носио на леђима више од километра. Од кречане Милетине до Ристове воденице. И после је, сваки час, дотрчавао у санитет да ми не би Пулаш ногу одсекао... Ми смо се сви мало удаљили један од другога у слободи. Дошле разне дужности, обавезе у породици, политички задаци. Богме, и бољи, лакши живот. Радости, додуше, зближују, али патње вежу...

*Жене из зграде поново доносе сиволице. Свака по једну, поодјелу изнад главе. Сивављају их уз друге, поред зида, па одлазе.*

НИКИЋ: Ја сам, кажем, понео три-четири говора из моје документације. За сваки случај. Оно што се писало о неким нашим истакнутим друговима. Разуме се, узимаћемо оно што одговара конкретном случају. Идеју ми је, заправо, дао мој најстарији, Титомир. Каже: „Што да се мучите, хале, кад имаш исечке у фасциклама”.

ВАСОВИЋ: Да, да. Стасава способна генерација, трезвен нараштај. Титомир? Шта завршава?

НИКИЋ: Он, у шали, каже: Вишу поткивачку. То јест, Вишу политичку.

ВАСОВИЋ: Чим дипломира, нек ми се јави. Убацићемо га негде у дипломатију.

ПРУТ: Прочитај нам понешто, Никићу.

НИКИЋ: Има подвучених редова... Ево: „Борио се за велике идеале Револуције без сустезања и починка...”

ВАСОВИЋ: Дозволи...(Узме исечке). Добићемо у времену, ако... (*Прегледа шексџове*). Мислим... служећи се донекле овим материјалима, ја ћу диктирати, а ви пратите. Па, ако вам се учини да нешто није како треба, кажите... Хоћеш ли ти куцати, Нико?

*Никић ћушке оде за писаћи сто, узме машину са полице на којој су књиге, извади папир из сјола. Чека.*

*Васовић устане: хода, диктира.*

ВАСОВИЋ: „Прерано је нестао човек, осведочени марксиста и доследни револуционар. Нестао је човек из прве борбене линије. Сва раскршћа и све странпутице које су га на трновитом животном путу сусретале, мимоилазио је часно, ношен снагом свог личног поштења, своје моћне оданости комунизму, своје непоколебљиве љубави према Партији. Није штедео ни себе ни друге на тешком послу обнове и изградње, није знао за предају у крчењу нових путева новим идеалима човечанства, прогресивним тежњама маса... (*Прегледа исечке*) „Увек бодар и ведар, без сустезања и починка, чврсто везан за своја начела, био је неуморан у остваривању својих уверења. Луцидна ума, био је отворен за све што био интерес Партије и њених органа.

„Ми одбијамо болно сазнање да га више нема. Својом појавом, својом речу, својим делом он је симболизовао напоре и хтења прогресивног

дела човечанства, младих нараштаја и успешно извршавао све постављене задатке. Припадајући поштеној интелигенцији, са страшћу се бацао у таласе борбе за процват социјализма. Његов живот није протекао узалуд...”

НИКИЋ: Треба да водимо рачуна о дужини текста...

ПРУТ: Ја сам запамтио, јер ми се допало, како је о некима речено: „Он је припадао баклоношама нашег устанка!” А такав је био и Милош. Ја волим, право речено, да читам кад човека уздижу, кад му дају оно што је заслужио. Може ли се ишта лепше рећи за неког од оног: срастао са тежњам свог народа, узидан у темеље слободе?

ВАСОВИЋ: И то ћемо унети, Нико.

БАЛАБУШИЋ: И ја бих нешто додао са своје стране. Овако: „Изгубили смо изузетног човека и пријатеља, који није био лаком на почаст и награде, који није трчао за похвалама и признањима, који се није прсио да га сликају за новине и ревије, који није говорио једно, мислио друго, и радио треће...”

Милош је, додао бих, био један од оних који нису знали за узмак, клонуће и предају.

*Звонце дуго звони у њредсобљу. Динка ошварва. Улази Друг у црном.*

ДИНКА: Изволите.

ДРУГ: Примите моје саучешће.

ДИНКА: Хвала. Уђите... Овде су Милошеви другови.

*Динка се њовуче у кухињу — Друг њриђе осћалима у радној соби. Рукую се.*

ПРУТ: Ви сте из погребног?

ДРУГ: Не, ја сам из „Слободе”, у име радничког савета...

*Сви сћоје. Кабинет њ је ѡесан. Сћонћано силазе у ѡрћезарију и заузимају месћа око сћола.*

БАЛАБУШИЋ: Ја, као да вас однекуд знам?

ДРУГ: Ви сте долазили код нашег покојног генералног, ја се вас добро сећам. Мене је, ради договора око неких питања, покојни генерални често звао.

БАЛАБУШИЋ: Тачно, ви сте и отворили свечану седницу кад је прослављана годишњица фирме. Ви сте Милошу и уручили награду.

ДРУГ: Донео сам филм са те прославе. Снимио мој син. Ми се томе посвећујемо у породици...

*Динка у ѡредсобљу.*

ДИНКА: Ја, ипак, морам скочити до канцеларије.

ВАСОВИЋ: Ех, а ја сад отпустио возача!

ДИНКА: Имам кола, друже Вељко.

*Динка оде. Тейка Мара, ѡакође, изађе без објашњења, само начини неодређен гест ѡруком.*

ВАСОВИЋ: О каквој је награди реч?

ДРУГ: Због ње је све и почело. Та награда је дошла главе покојном другу генералном. Знате како то већ код нас иде... Знате, кад је код нас постављен друг Боротић, стање је у „Слободи” било жалосно. Затекао је ва шар, огромне губитке, безвољне раднике, равнодушни персонал. Све бог оног Ђаћића, који је, богме, узнапредовао. А магацини су се гушили од непродате робе. Ама, стање је било такво да смо наручивали кола хитне помоћи, да дежурају у кругу фабрике, док водимо расправе у сали за седнице. Тако је то било. А сада заузимамо једно од првих места у спољној трговини. Све је супротно од оног што је друг Милош затекао.

ВАСОВИЋ: Наравно, један човек не може ништа ако нема подршку.

НИКИЋ: Он је имао. И од колектива, и од друштвено-политичких организација, и од градског комитета Партије...

БАЛАБУШИЋ: Било је, богме, и одмагања са неких страна...

ДРУГ: И колико!

ВАСОВИЋ: Нешто сам пачуо, али нисам информисан довољно.

НИКИЋ: Ствар је, друже Вељко, у томе што није требало да тражи толику награду.

БАЛАБУШИЋ: Да тражи?!

НИКИЋ: Да очекује. И да је узме.

ДРУГ: Не, није тражио, не. У знак признања за његове непроспаване ноћи, а напор и резултате, *ми* смо решили: другу генералном награда. Али, он је одмах, као да нас моли: немојте, немојте! Никако. Нећу, па нећу... Ми питамо: зашто, друже Боротићу. То долази из срца и по заслуги. Стављамо на сто, пред њега, папире: ово су, кажемо, закључци свих погона, свих одељења, свих самоуправних органа. Знам, подиже руке он, знаам! Али, знам да се све то може удесити, организовати из Дирекције, као, тобоже, да ја не знам. Тако ће, верујте, са стране изгледати. иако је то ваша чиста воља.

БАЛАБУШИЋ: Чујеш ли, Никићу?

ДРУГ: Ми удри, убеђуј, не помаже. Он, са своје стране, каже: „Имам довољно искуства из своје ближе и даље околине о томе. Нико се није славно провео кога су оседлали високом наградом.” Па, као да се предомислио, одједном: „У реду, каже, примићу награду, али симболичну.” Најзад га некако утркмисмо. Пристаде. Каже примиће повелу, а новац ћемо уплатити Савезу слепих.

ДРУГ: Нико у почетку није реаговао. Ни комитет. Но, ускоро је његов пример, кажу, деловао заразно. Није било ниједног предузећа у коме директор није питао своје у радничком савету: „А ја? Зар ја ништа нисам урадио за овај колектив?”

БАЛАБУШИЋ: Почело је преиспитивање, па се кренуло од првог, од невиног, од Милоша.

НИКИЋ: Могао је одлучније да каже: не.

ДРУГ: Није крив он, него ми. Подвили смо реп, пустили да га черече. Свуда. На састанцима, у штампи, на радију. Одједном сви освануше друкчији, не можеш препознати људе. Трчао сам од једног до другог, икако: не дајмо. Али слоге нема. Свако има неки свој разлог да стрепи...

БАЛАБУШИЋ: Мени је Милош дословно казао: „Био сам окружен хвалом и пажњом свих. Мени није било до новца. Висину своте схватио сам као висину признања.”

НИКИЋ: Али, то је годишња плата најстручнијег радника.

ДРУГ: Тако је и писало у вашим новинама. Њега су новине и доктуриле. Просто је почело утркивање ко ће га више оцрнити. Говорило се да су награде директорима префињени облик пљачке радничке класе... Него, хајте да погледамо филм са прославе. Како је тада све друкчије изгледало...

ВАСОВИЋ: Ја у томе нисам учествовао, био сам вани...

*Друг се њење у радни кабинет.*

ДРУГ: И овај пројектор је наш дар.

*Укључи пројектор, остали се њолако њењу у радни кабинет, гледају остатак филма који је зауставио иследник.*

НА ФИЛМУ: Море, благо валовито. Милош у купаћим гаћицама. Маше. Море, мали затон. Динка у купаћем костиму, такође маше према ка-  
мери.

*Друг премоша претходни филм, сјава онај који је донео. Сви су на својим местима.*

ФИЛМ: *(Све без тона) Свечана сала. Улазе званице. У првом реду Милош, Динка, неки челници. До њих, Никић, Прућ, Балабушић. Камера по званицама. У трећем реду Тетка Мара. При крају, сјаоји Плава жена у шамном костиму.*

*Друг ошвара седницу, чита.*

*Милош излази, прима повељу, чита захвалницу.*

*Звонце на вратима. Улази плава жена у шамном костиму. Друг заустави пројекцију.*

ТЕТКА МАРА: Ви сте, такође, из „Слободе“?

ПЛАВА ЖЕНА: Не, ја сам Милоша знала мало, давно...

ТЕТКА МАРА: Седите, госпођо.

*Плава жена седне уз триезаријски сто. Гледа хоризонт. Остали, у радној соби, зашечени, гледају се. Из сјаваће собе, Јагош као рашчерујан, застане на вратима. Погледа према радној соби.*

ЈАГОШ: Ради чега је овај скуп?!

*Устукне, затвори врата од собе.*

*Балабушић сиђе у триезарију, рукује се са Плавом женом у шамном костиму, усхода се.*

БАЛАБУШИЋ: Још не верујем... Уништити себе? То човек не чини без великог разлога, или страшне болести. За то је потребна једна виша храброст. И ја бих молио бога, кад бих веровао у њега, да ми је даде у часу понижења и срамоте...

НИКИЋ: Време је да се ово оконча.

ПРУТ: Ми имамо, у основи, говор. Треба само да додамо кратку биографску уводницу. Школовање, порекло, учешће у Покрету, рад на обнови попаљене Метохије...

*Председник Кућног савета са врата.*

ПРЕДСЕДНИК: Молим вас да не заборавите: ја ћу казати коју реч у име станара зграде, као Председник Кућног савета. Прикупљен је и новац за венац.

НИКИЋ: У реду.

*Жене из зграде уносе столице на исти начин, свака по једну, држећи их за ноге, високо испред себе.*

ПРЕДСЕДНИК: Донећемо још.

ПРУТ: Довољно је засад...

*Председник пројисти жене, оде и он.*

ВАСОВИЋ: Морамо прочистити текст. Не смемо дозволити да нас загуше емоције, поплаве лична осећања... Мора се водити рачуна о свим околностима. Милош је, без сумње, био добар друг и супруг. Али, на жалост, није био имун на грешке. Није се довољно одупро искушењима материјалне природе. Будимо до краја отворени: није се критички понео у датој ситуацији. Изолирао се, као што видим, дошао чак у сукоб са линијом Партије.

ПРУТ: Ипак, заслужио је да се каже нека реч над његовом вечном кућом.

ВАСОВИЋ: Разуме се.



НИКИЋ: Време је, заиста, да утврдимо коначну верзију текста који ћеш *шамо* прочитати.

ВАСОВИЋ: Не бих ја. То би се могло протумачити као званичан став...

*Тетка Мара стално иде из шрињезарије у кухињу, зайослена, и враћа се.*

ТЕТКА МАРА: Да не окаснимо са читуљом за новине?

НИКИЋ: Сад ћемо, тетка Маро. Управо се о томе договарамо.

*Тетка Мара се враћује у кухињу. Плава жена у тамном костиму се наклони свима, оде.*

ПРУТ: Ко је, уопште, та жена?!

БАЛАБУШИЋ: Казаћу вам после.

*Балабушић се измакао. Гледа их са њужним разочарањем.*

*Звонце на вратима. Улази иследник. Балабушић му њуке љубавица два коверца руку за сачешиће. Међушим, иследник му њуке љубавица два коверца.*

ИСЛЕДНИК: Враћам. Ово није од интереса за истрагу.

ТЕТКА МАРА: Ви сте, господине иследниче.

ИСЛЕДНИК: Ја, тетка... Мара? Јел' тако беше?

ТЕТКА МАРА: Тако је. Седите, јесте ли за кафу?

ИСЛЕДНИК: Хвала, не. Послови чекају.

*Наклони се свима и оде. Балабушић погледа њисма, извади и оно из њеја које је узео раније из њисаћег њисола, исцјепа, оде у кухињу.*

ПРУТ: О чему се ради?

БАЛАБУШИЋ: Објаснићу вам после.

ВАСОВИЋ: Дај, Никићу, седи и куцај. Да завршимо.

*Сви у радном кабинету, сем Друга и Балабушића.*

ВАСОВИЋ: Онда овако: „Опраштамо се данас од Милоша Боротића, доброг човека у чијој се породици неговало слободарство, гајиле борбене традиције и чувао спомен на славна прегнућа наших предака. Поникао на тлу које се одувек одупирало чизми завојевача, школован у граду који је прихватао и штитио прогоњене, он је релативно рано приступио нашем Покрету. У време тешких завојевачких претњи од стране фашистичких хорди, када су се све снаге наших народа збиле, спремне за одлучни бој, Милош се формирао у крилу најпрогресивније политичке организације, у светлим недрима Комунистичке партије.

Даље: „Гигантски утицај марксистичког учења и непроцењив уплив лењинистичких идеја на народне масе у Метохији, као и у свим крајевима наше земље, био је снажан, пресудан фактор који је покренуо таласе народног устанка. Кад је дат знак, Милош је стао у борбени ред, настојећи да служи верно часним идеалима, да не поклекне, да истраје. У току рата, у срцу поробљене Европе, он је све постављене задатке извршавао дисциплиновано, у границама својих могућности, и без поговора...”

*Мара са враћа кухиње.*

ТЕТКА МАРА: Ја опет. Да само припитам: може ли се та читуља предати телефоном, као што се чини са телеграмом?

НИКИЋ: Не може.

ТЕТКА МАРА: Онда саставите прво то; однеће мој зет.

НИКИЋ: Треба да утаначимо време сахране.

ВАСОВИЋ: Ставићемо: дан и час погребна биће објављен накнадно.

ТЕТКА МАРА: Онда нека буде тако.

*Оде у кухињу.*

ВАСОВИЋ: Пиши, Никићу, овако: „Дубоко ожалошћени јављамо пријатељима, рођацима и друговима да смо трагичним случајем изгубили нашег Милоша С. Боротића, генералног директора „Слобода”...

НИКИЋ: Мора се рећи: бившег.

ВАСОВИЋ: У реду. А доле, у потпису, као ожалошћене, кога?

БАЛАБУШИЋ: Супруга Динка Боротић, мајка Јелисавета Марковић и сестра Загорка Попадић.

ВАСОВИЋ: Презимена се обично не стављају.

БАЛАБУШИЋ: По ономе што ја знам, и по много чему што само слутим, требало би навести само једно име. Име оне, једине, која дубоко тугује за Милошем.

НИКИЋ: Ко? О чему ти то, Огњене?

БАЛАБУШИЋ: То је мало дужа прича...

ПРУТ: Нешто знам и ја.

ВАСОВИЋ: Шта? Ко?

БАЛАБУШИЋ: Она која је била овде.

*Балабушић покаже њисма. Враћи их у џеџ.*

ВАСОВИЋ: О чему се ради?

БАЛАБУШИЋ: О нечему што траје преко двадесет година. О чистом, искреном, неостваривом.

ВАСОВИЋ: Другови, молим вас, доста ми је данас разних загонетки. Дајте, да отаљамо ову ствар...

*Балабушић се усхода њо сџану. Повремено засџаје, њрича њрисуџињима и њублици.*

БАЛАБУШИЋ: Једном, давно, кад му се нога згрчила, Милош се лечио у бањи код Пећи. Једног јутра, у раздање, изашао је из хотела, отклецао уз помоћ штата, до оних врела сумпорне воде, која су одавно зајажена. Сунце се тек помалало изнад Метохије. Застао је, угледао девојче убрађено марамом. Иде, саплиће се од слабости, на њој лака хаљина, ваздушаста, каже, да би сакрила кости. Мршава, убога; а очи оволике! Она њему прва: добро јутро! Он, вели, то прими као да му је добацила неку играчку. Узврати; без руковања, пођоше заједно назад. Био сам каже, партизански неотесан, неделикатан. Пита: шта ће вам марама око целе главе у ово доба године. Она као да је то и чекала, мирно признаде: немам ни влас косе. И он, запањен, скривајући то, сазнаде да је четничка ћерка, да је са два брата одступала до Зиданог моста у Словенији, да се разболела, пегави тифус. Зато нема косе.

Она је однекуд знала ко је он, шта је он. Али су, без договора, свако јутро излазили на исто место; међу сумпорна врела, и помало шетали, седели на оним тамним плочама. Једног јутра — ње нема.

Мислио је — никад више. Знао је само да је из Берана. Знао је само име. Презиме не, није питао.

Идућег лета, изненада, на корзоу, неко пред њега, прсимице, као што дете изненада истрчи. Она! Плава коса до каиша на стрку; очи небесне. И заобљена подоста.

Али му неко из Команде подручја, после пет-шест дана рече: „Шта ће ти непријатељско штене?” И он мало устукну. Али дође кад је одлазила. Пред кретање аутобуса она, каже, прошапта: „Ја вас разумем *друже* Боротићу... Да ли ви разумете мене?”

И оде. И никад ни речи, ни абера, ни слова о њој, до оне свечане седнице, прославе у „Слободи”. Тад је добио ово писмо...

ПРУТ: Милоша је било лако заволети...

*Ћушање.*

ТЕТКА МАРА: Јесте ли саставили?

ПРУТ: Шта?

ТЕТКА МАРА: Читуљу.

НИКИЋ: Ах, да... Дакле, овако: „С дубоким болом јављамо рођацима, пријатељима и друговима да смо трагичним случајем изгубили нашег драгог Милоша С. Боротића, бившег генералног директора „Слободе”. Ожалошћена супруга Динка Боротић, мајка Јелисавета Марковић и сестра Загорка Попадић.”

ПРУТ: Рекосмо ли да се презимена не пишу? И, како то: Милош Боротић, а мајка Марковић?

БАЛАБУШИЋ: Зар не знаш, Божидаре?! Милошу је мајка рано умрла, није имао ни пуне две године. Он је то знао, али је Јелисавету држао као праву мајку. Јер, покојни Светозар, Милошев отац, и под морање, и по наговору, довео је Јелисавету, удовицу са дететом, чим је дао полугодишњи помен покојној жени. Судбина је хтела да Савета остане и по други пут удовица, кад је Светозар погинуо у каменолому на Бањи. Тада Милош није имао ни пуних шест година. Тако су остали троје, Јелисавета са двоје деце. Загорка је, кад се удала, узела име Попадић, а Јелисавета, кад се по трећи пут удала, Марковић.

ПРУТ: Онда је најлогичније да потпишемо само Динку. И, можда, Јелисавету, као помајку.

ТЕТКА МАРА: Па ни то није баш сасвим, јер...

ВАСОВИЋ: Кажите тетка Маро?

ТЕТКА МАРА: Зар се Милош није поверио неком од вас за тај слушај са Динком?

БАЛАБУШИЋ: Не, ни мени!

ТЕТКА МАРА: Можда није имао ни прилике. Мало су се сви повукли натрашке од њега, кад је то почело са наградом... Не, не живи Динка више овде. Више од месец дана. Али још ништа нису покренули судски...

ВАСОВИЋ: Знате ли због чега је то?

ТЕТКА МАРА: Због луде памети. Због неког Вјанића са којим је почела да шпарта по свету... Па ипак, ставите све три у потпису. Да су ожалошћене. Да свет не помисли: таква личност а нема никог. Такав човек, а сам на свету...

## ЗАВЕСА